

SVETLANA TOMIN

Uniwersytet w Nowym Sadzie, Serbia
arsenije@ptt.rs

Žena kao demonsko iskušenje. Primer *Žitija svetog Maksima Brankovića*

U žitijnoj književnosti borba sa demonima javlja se kao obavezan topos, još od prvog dela ove vrste — *Žitija svetog Antonija*. Žitije ovog oca pustinje, rodonačelnika monaškog života napisano je 357, godinu dana posle njegove smrti (+356, pomen 17. januara), kao obrazac za uzoran monaški život i podvig. Pripada samim počecima hrišćanske žitijne literature monaško-asketskog tipa. Ovo delo je za nekoliko decenija postalo poznato u čitavom hrišćanskom svetu, tako je u znatnoj meri oblikovalo shvatanje monaškog ideala, ali i uticalo na svu potonju književnost, vezanu za ovu tematiku¹. Utvrđeno je da je imalo veliki uticaj na razvoj monaštva na zapadu.

Sveti Antonije organizovao je zajednicu monaha, pustinjaka, u srednjem Egiptu, na levoj obali Nila. On sam proveo je petnaest godina u grobnici, živeći asketski. U liku svetog Antonija pisac njegovog *Žitija*, Atanasije Aleksandrijski, prikazao je one crte koje će obeležiti kasnije askete i njihovo podvizanje². Iskušenja kojima je Antonije u svojoj samoći bio izložen dolazila su od lepih, privlačnih žena — one su mu se predočavale u mašti i bez zazora mu nudile svoje čari³: „Đavo je počeo da ga iskušava telesnom pohotom, smučujući ga noću i uznemiravajući danju [...] Vrag je podmetao nečiste pomisli, a sveti Antonije ih je odbijao molitvom; prvi je raspaljivao udove, a drugi ih hladio postom, bdenjem i svakovrsnim zamaranjem, prvi je noću na sebe uzimao ženski izgled, na svaki način se trudeći da izazove grehovnu primamljivost, a drugi se mišlju uzvisio na nebo, sagledavao tamošnje krasote”⁴.

¹ Z. Vitić-Nedeljković, *Žitije svetog Antonija u srpskoj rukopisnoj tradiciji*, „Arheografski prilozi” 1999, br. 21, str. 37.

² I. Špadijer, *Žitije Marije Egipćanke u ranovizantijskom književnom kontekstu*, „Književna istorija” 1992, br. XXIV, str. 184.

³ H.G. Bek, *Vizantijski erotikon*, Loznica 2009, str. 89.

⁴ *Dobrotoljublje*, t. I, Manastir Hilandar 2002, str. 19–20.

Obzirom da dobar deo *Žitija* govori o Antonijevim borbama sa zlodusima, može se reći da upravo središnji deo ovog spisa predstavlja Antonijeva „demonologija”⁵. Đavo mu se noću ukazivao kao žena i preduzimao sve moguće da bi ga zaveo. Na Antonijevo pitanje ko je on, odgovara: „Ja sam prijatelj bludnosti [...] Ime mi je duh bludnosti”⁶. Posle neuspelih pokušaja, đavo je, na kraju, posramljen, odstupio. Antonije objašnjava kako zlodusi posebno napadaju monahe, koji se trude da napreduju u vrlinama: „Kada sa pomislina ne mogu ništa da učine, onda oni obično menjaju način borbe: iskušavaju pomoću sanjarija, i zastrašuju preobražavajući se nekad u žensko, nekad u škorpiju, nekad u ogromnu priliku čija glava dopire do krova hrama [...] No sve to odmah nestaje čim se prekrstimo”⁷.

Da poučna literatura dosledno opisuje đavolje poreklo telesnih želja vidi se na primeru ruskog *Žitija Andreja Jurodivog*, gde demon izjavljuje da dobija snagu u situacijama kada se ljudi predaju idolatriji, vračanju, ubistvu i preljubi⁸. „Uglavnom je demon seksualnosti poprimao žensko obličje, kao što je prikazano u *žitiju arhiepiskopa Jovana Novgorodskog*. Da bi odvratio sveca od molitve ili u najmanju ruku unizio njegov ugled među parohijanima, satana je poslao demona u obličju bludnice”⁹. Pošto ljudi nisu znali da je to „бѣсъ бо преображашесе в жену”, osudili su ga kao bludnika, videvši ženu u njegovoj keliji¹⁰.

„U životima svetaca i pričama, demon u ženskom obliku se mogao zameniti sa ženom, koja je po prirodi zla [...] Pošto su »zlo oruđe đavolje«, one gledaju kako da spreče ljudsko spasenje tako što će im dati loš savet, učiniti život u njihovoj kući nesrećnim i odvući ih u greh”¹¹.

Mnogobrojna svetogorska žitija, posebno ona iz četrnaestog veka, jedva da pominju žene, naravno, sa izuzetkom Bogorodice. Kada ih opisuju, to je obično u negativnoj svetlosti — na primer, đavo prerušen u ženu pojavljuje se monahu usamljeniku Maksimu Kavsokalivitu, dočekuje ga sedeći ispred njegove koline¹². Shvativši da je ona đavo, Maksim je otera, tako što se tri puta prekrsti¹³. Maksim se, dakle, poput svetog Antonija, prekrstio pred prikazom đavola, u li-

⁵ Predgovor prevodioca, u knjizi: Sveti Atanazije, *Život svetog Antuna pustinjaka*, preveo o. D. Damjanović, Zagreb 1985, str. 8.

⁶ Sveti Atanazije, *op. cit.*, str. 23.

⁷ J. Popović, *Žitije prepodobnog oca našeg Antonija Velikog*, [u:] *idem, Žitija svetih za mesec januar*, Beograd 1972, str. 530.

⁸ I. Levin, *Seksualnost i društvo kod pravoslavnih Slovena od X do XVIII veka*, Loznica 2006, str. 85.

⁹ *Ibidem*, s. 85–86.

¹⁰ *Повесть о путешествии Иоанна Новгородского на бесе*, [u:] *Памятники литературы древней Руси, XIV — середина XV века*, Moskva 1981, str. 458.

¹¹ I. Levin, *op. cit.*, str. 86–87.

¹² A.M. Talbot, *Women and Mt Athos*, [u:] *eadem, Women and Religious Life in Byzantium*, Burlington-Singapore-Sydney 2001, str. 71–72.

¹³ F. Halkin, *Deux Vies de S. Maxime le Kausokalybe ermite au mont Athos (XIVe s.)*, [u:] *eadem, Saint moines d'Orient*, London 1973, str. 45.

ku žene. Maksim Kavsokalivit bio je čuveni svetogorski podvižnik. Veruje se da je rođen oko 1270/80, a da je umro u dubokoj starosti, negde oko 1365/75. godine¹⁴. Proveo je na Atosu više od šest decenija, negujući specifičnu monašku praksu. Stalno je menjao mesto boravka, kao svoj privremeni dom pravio je kolibe od granja, koje je, nakon nekog vremena, spaljivao. To mu je donelo naziv Kavsokalivit, odnosno palikoliba. Bio je jurodiv i verovalo se da može da predvidi budućnost. Tako je zabeleženo da su ga posetila dva vizantijska cara, Jovan V Paleolog i Jovan VI Kantakuzin, u želji da doznaju svoju sudbinu¹⁵. Zbog mnogobrojnih monaških podviga i ugleda koji je uživao u pravoslavnom svetu, proglašen je za svetitelja — crkva obeležava uspomenu na prepodobnog Maksima Kavsokalivita 13. januara.

Pozni odjek motiva o ženi kao demonskom iskušenju nalazimo u životu jednog drugog Maksima — svetog Maksima Brankovića. O Maksimovoj porodici, odnosno o sremskim Brankovićima, mnogo je pisano u srpskoj historiografiji. Njihova neobična i tragična sudbina, kao i samo vreme u kojem su živeli, privlačili su pažnju. Reč je o potomcima despota Đurđa Brankovića, njegovim sinovima slepom Stefanu i Grguru, kao i o unucima despotu Đorđu, potonjem vladici Maksimu i njegovom bratu Jovanu.

Prema navodima jednog broja istoričara, najstariji sin despota Stefana Brankovića i Angeline, Đorđe, rođen je u Albaniji ili u Italiji, 1461. ili 1462. godine. Detinjstvo i mladost proveo je u Italiji, na poziv ugarskog kralja Matije Korvina, sa bratom i majkom došao je u Srem 1486. godine. Đorđe je, prethodno, u Budimu dobio despotско dostojanstvo od ugarskog kralja. Iako im je glavni zadatak bio da brane južnu ugarsku granicu od Turaka, Đorđe i Jovan gajili su nadu u obnovu nekadašnje države. Oni su, kao što je poznato, u Sremu preduzeli veliku graditeljsku aktivnost, tako da se podizanje većine manastira na Fruškoj gori pripisuje upravo porodici sremskih Brankovića.

Nakon desetak godina despotovanja, Đorđe je napustio svetovni život i postao monah Maksim. Nekoliko narednih godina Maksim je proveo u Vlaškoj, gde je postao mitropolit. Vladar Radul I poverio mu je položaj vlaškog mitropolita, kao i zadatak da organizuje crkveni i monaški život, tako da se može govoriti o njegovim krupnim zaslugama na planu crkvene organizacije. Po povratku iz Vlaške, Maksim je obnovio Sremsku eparhiju i postao njen prvi episkop. Vladika Maksim kratko vreme upravljao je svojom oblašću. Umro je u Krušedolu, svojoj zadužbini, 18. januara 1516. godine. Ubrzo posle njegove smrti,

¹⁴ K. Ware, *St. Maximos of Kapsokalyvia and Fourteenth-Century Athonite Hesychasm*, [u:] *eadem*, *KAΘHGHTPIA. Essays presented to Joan Hussey for her 80th birthday*, London 1989, s. 411. D. Nicol pominje godine — oko 1270. do oko 1365: *Hilarion of Didymoteichon and the Gift of Prophecy*, [u:] *eadem*, *Studies in Late Byzantine History and Prosopography*, London 1986, s. 187; *The Oxford Dictionary of Byzantium*, t. 2, red. A.P. Kazhdan, New York-Oxford 1991, s. 1322, navodi 1270. ili 1285. kao godinu rođenja, a 1365. ili 1380. kao godinu smrti.

¹⁵ R. Radić, *O boravcima vizantijskog cara Jovana V Paleologa na Svetoj Gori*, [u:] *Druga kazivanja o Svetoj Gori*, Beograd 1997, str. 67–70.

neki nepoznati monah iz manastira Krušedola sastavio je prološko *Žitije svetog Maksima Brankovića*.

U ovom kratkom spisu postoji jedna scena zavodenja, čija je funkcija da prikaže istrajnost ovog, budućeg svetitelja na putu vrline: „I tu rađa blagog i krasnog dečka, blaženog ovog Maksima. I daje da se uči sveštenim knjigama. A on skoro izučivši bogonadahnutu spise do kraja, i tako boravi u dvoru kesarovom. Svi se krasoti njegovoj i mudrosti divljahu, da i sama kći kraljeva zaželi krasote njegove. I jednom bestidno njemu reče: Komu sam ja nalik? A blaženi reče: Onome koji Adama i Evu iz raja izvede. I tako posrami nju i od sebe odagna”¹⁶.

Ovde je prisutan odjek shvatanja da je žena, po svojoj prirodi, zla — kao oruđe đavola, često je povezivana sa zmijom¹⁷. Nepoznatom piscu *Žitija svetog Maksima Brankovića*, očigledno, bilo je neobično važno da učvrsti svog junaka na putu svetosti. Maksim je izbegao iskušenje devojke koja je htela da ga zavede. Prisutna je, istovremeno, njena identifikacija, preko Eve, sa zmijom. Ova scena mogla se odigrati u Italiji, gde je vladika Maksim, tada se još zvao Đorđe Branković, proveo mladost. Isto tako, mogla se desiti u Beču ili Štajerskoj, gde je on boravio, kod cara Fridriha Habsburškog. Nakon ovog perioda, despot Đorđe došao je u Srem.

Jasno je, u svakom slučaju, da topos o ženi kao demonskom iskušenju funkcionise i u srpskoj žitijskoj književnosti poznog srednjeg veka. On je živ i produktivan, prisustvo mu se može pratiti sve do prvih decenija šesnaestog veka, do prološkog *Žitija svetog Maksima Brankovića*.

Primere za prikazivanje žene kao produžene ruke đavola nije teško naći u srednjovekovnoj književnosti. Dubrovački ćirilski zbornik iz 1520. godine pod nazivom *Libro od mnozijeg razloga* navodi, na primer, da je u praznične dane veći greh igrati nego orati i kopati, jer je: „Tanac vražija vojska na Boga i koliko je žena u tancu toliko je vražjih mačeva i sulica na Boga”¹⁸. Ovde je prisutan odjek uverenja da je „žena koja pleše nevesta satanina, žena đavolja, jer je svaki muškarac gleda”¹⁹.

Jedan opis direktne identifikacije žena-pohota nalazimo u *Rujanskom četvorjevandlju*, štampanom 1536/37. Reč je o trinaestom stihu prve glave *Jevandlja po Jovanu*²⁰. Dok u najstarijim srpskim jevandeljima (*Miroslavljevo*, *Vukanovo*), i drugim, još starijim, slovenskim rukopisnim jevandeljima (*Asemanovo*, *Zograf-*

¹⁶ Đ. Sp. Radojičić, *Antologija stare srpske književnosti (XI–XVIII veka)*, Beograd 1960, str. 233.

¹⁷ A. Fostikov, *Žena — između vrline i greha*, [u:] *eadem*, *Privatni život u srpskim zemljama srednjeg veka*, Beograd 2004, str. 326.

¹⁸ *Libro od mnozijeg razloga. Dubrovački ćirilski zbornik od g. 1520*, izdao M. Rešetar, „Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda” 1926, br. XV, str. 208–209.

¹⁹ I. Levin, *op. cit.*, str. 87.

²⁰ „Koji se ne rodiše od krvi, ni od volje tjelesne, ni od volje muževlje, nego od Boga” (prevod Vuka Karadžića). Tako je i u grčkom jeziku, kao i u prevodu na nemački, engleski i francuski: S. Mandić, „*Ženska želja*” *stampara Teodosija*, [u:] *idem*, *Carski čin Stefana Nemanje. Činjenice i pretpostavke o srpskom srednjovekovlju*, Beograd 1990, str. 242.

sko, *Ostromirovo*) stoji da se sinovi Božji nisu rodili od volje telesne, niti od volje muške, nego od Boga, u *Rujanskom četvoroevanđelju* stoji: „ot pohoti ženski-je”²¹. „Ako je, međutim, slugač *Rujanskog četvoroevanđelja* imenicu »pohotik« shvatio u njenom naglašeno čulnom značenju, mogao ju je, u svojoj monaškoj čistoti, vezati samo uz prirodu žene, uveren da čoveku, muškarcu, pohota (požuda, telesna strast) ne priliči, makar bila kazana i u odrečnoj naznaci”²². Štampar Teodosije se, u stvari, zbog svoje istine o grehu i moralu, ogrešio o tačnost i svetost jevanđeoskog teksta²³.

Savinski letopis pisan je početkom sedamnaestog veka. U njemu se pominje da je čuveni mađarski junak Janko Hunjadi, u srpskoj poeziji poznat kao Sibirjanin Janko, u stvari, vanbračni sin despota Stefana Lazarevića. Motiv o rođenju Sibirjanin Janka u srednjovekovnu književnost stigao je iz narodnog predanja, koje čuva nekoliko pesama sa ovom temom²⁴. Istorija ne zna ništa pouzdano o eventualnom poznanstvu despota Stefana Lazarevića i Janka Hunjadija. Živeli su gotovo istovremeno, Stefan od 1375. do 1427, Hunjadi od oko 1387. do 1456. godine. Njihovo navodno srodstvo, izraženo u narodnim pesmama i *Savinskom letopisu*, svakako je proisteklo iz želje za zbližavanjem i povezivanjem mađarskog i srpskog naroda, koji su se zajednički borili protiv Turaka²⁵. Dovođenje u vezu ova dva proslavljena ratnika može, takođe, da se posmatra kao tipičan motiv rođenja nekog junaka kao sina drugog velikog junaka²⁶. Prema *Savinskom letopisu* Stefan je došao u Sibirj kod Vlaha Boguta ili Budimira. Letopisac opisuje Stefana kao oženjenog čoveka i vernog muža, koji je, kada je ugledao kćer svog domaćina, Rutu, odjednom, bio ustreljen ženskom pohotom:²⁷ „Gospodin Stefan Lazarević nikogda na tuždu ženu ne pomisli, i tu ustreljen bist ženskom pohotom na devicu dšter Budimirovu”²⁸.

Velikaši su primetili da mu se devojka dopala i objasnili njenoj majci ko je u pitanju: „Takoj ona prinudi dšter svoju i pojde i primesi se k Stefanu”²⁹. Susret je bio isplaniran još iste noći i rezultirao rađanjem blizanaca, od kojih je jedan bio Sibirjanin Janko. Uloga devojke potpuno je pasivna, nju je majka prinudila da dođe kod Stefana. Po formulaciji letopisca, međutim, pohota uvek mora poteći od žene.

Mamac, dakle, kojim se Sotona služi da bi drugi pol privukao u pakao jeste žena³⁰. Hrišćanski ideal, kao što je poznato, podrazumevao je negaciju

²¹ *Ibidem*, str. 237–238.

²² *Ibidem*, str. 242.

²³ *Ibidem*.

²⁴ J. Redep, *Sibirjanin Janko. Legende o rođenju i smrti*, Novi Sad 1992.

²⁵ *Ibidem*, str. 57–58.

²⁶ *Ibidem*, str. 130.

²⁷ *Ibidem*, str. 51.

²⁸ *Savinski letopis*, „Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor” 1927, br. VII, str. 177. Prevod: Đ. Sp. Radojičić, *op. cit.*, str. 279.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ Ž. Delimo, *Strah na Zapadu (od XIV do XVIII veka)*, II, Novi Sad 1987, str. 437–438.

tela³¹. „Pošto požuda potiče od đavola, svaka žena, čak i pobožna devica ili čestita supruga, može nesvesno da posluži kao njegovo oruđe. [...] Prema tome je najsigurniji put za spasenje jednog muškarca onaj na kom uopšte nema žena”³².

Obzirom na dobro poznatu činjenicu da su mnogobrojni srednjovekovni tekstovi prožeti negativnim predstavama o ženama, može se govoriti o postojanju moćne mizogine literarne tradicije³³. Njeno uporište nalazi se u shvatanju pravoslavnih teologa da telesna priroda ometa čoveka u postizanju spasenja. Prati je i čvrsto uverenje da su žene slabija i manje duhovna bića nego muškarci³⁴. Žene su smatrane oličenjem iskušenja, ali je takav stav proisticao iz shvatanja da i one same iskušenju veoma lako podležu³⁵.

Vasilije (+379), episkop Kesarije u Kapadokiji, tvrdio je da je žena najveća opasnost za čoveka uopšte. „Prema Vasiliju, monah koji napušta svoju keliju praktično već stavlja na kocku svoju smernost: On je svoj pogled upravio ka svetu i ono što mu upada u oči nije samo žena, već bludnica koja želi da ga zavede. [...] Šta nam je činiti? Dopusšteno je da brinemo samo za svoje duše i ne smemo ni najmanje zanimanje da pokažemo za »ostalo«. Ne treba služiti telu, osim kad je to najhitnije neophodno! Askeza mora da oslobodi dušu iz tamnice tela”³⁶.

Podvižničke pouke prepodobnog Isaka Sirina upozoravaju, takođe, na opasnost koja vreba od žena: „Kao što staklo ne može ostati celo pri sudaru sa kamenom koji se nalazi u blizini, tako ni svetitelj ne može da ostane pri svojoj čistoti i neoskrnavljenosti ukoliko dugo ostane zajedno sa ženom i razgovara sa njom”³⁷; „Ženi ne dozvoljavaj da ti se približi. Nemoj joj dozvoliti da uđe u tvoju sobu, jer za njom ide bura pomisli”³⁸. U *Palestinskom pateriku*, među savetima koje jedan starac izlaže svom učeniku, nalaze se sledeći: „Ugledaš li u snu likove žena, moli se da te Gospod izbavi od sećanja na njih tokom dana, jer je ovo smrt i pogibelj za dušu”³⁹; „Ne celivaj onoga ko nema brade, i ne smeji se sa njim, kako ne bi dušu svoju upropastio”⁴⁰.

Hrišćanstvo i erotika, kako je primećeno, uzajamno se ne podnose naročito dobro⁴¹. Verovalo se da je seksualnost više urođena ženama nego muškarcima

³¹ L. Mirrer, *Women's Representation in Male-Authored Works of the Middle Ages*, [u:] *Women in Medieval Western European Culture*, ured. L.E. Mitchell, New York-London 1999, str. 323.

³² I. Levin, *op. cit.*, str. 89.

³³ L. Mirrer, *op. cit.*, str. 315.

³⁴ I. Levin, *op. cit.*, str. 73.

³⁵ M. Kaplan, *Vizantija*, preveo s francuskog B. Rakić, Beograd 2008, str. 298.

³⁶ H.G. Bek, *op. cit.*, str. 43–44.

³⁷ *Dobrotoljublje*, t. II, Manastir Hilandar 2000, str. 507.

³⁸ *Ibidem*, str. 86.

³⁹ *Iz „Palestinskog paterika”. Pouka jednoga velikoga starca učeniku njegovom*, [u:] *Vi ste so zemlji. Zbornik tekstova o monaštvu*, priredio J. Srbulj, Beograd 1998, str. 163.

⁴⁰ *Ibidem*, str. 165.

⁴¹ H.G. Bek, *op. cit.*, str. 11.

i da su one podložnije đavolu. Grešne žene u stanju su da prouzrokuju pad i najpobožnijeg i najblaženijeg među ljudima: „Nema takve glave kao što je glava zmije, niti takvog zla kakvo je zlo od žene. O, zlobni đavole, ovo je tvoje najstarije oružje! Zbog žene je, na samom početku, Adam prognan iz raja. Zbog žene, plemeniti David ubi Uriju; zbog žene, mudri Solomon beše odvučen u preljubu. Zbog žene, muževni Samson beše ogoljen i bačen u ropstvo. Zbog žene, celomudreni [tj. apstinent] Josif beše bačen u tamnicu. Zbog žene, Jovanu [Krstitelju], koji bi nad svima svetlost, beše odsečena glava [...] Zbog žene, anđeli su prognani iz raja. Zbog žene, svako je uprljan, svako je ubijen, svako je obeščašćen, svako je uvređen”⁴².

Dijabolizacija žena u literaturi objašnjavana je na razne načine: „Bilo je sasvim logično što je doba, koje se toliko plašilo Strašnog suda, đavola i njegovih pomagača, dalo novu dimenziju prastarom strahu od »drugog pola«. [...] Jedna civilizacija je žešće no ikada optuživala ženu. Kultura tog vremena, uznemirena i još nedovoljno pouzdana, nastoji da pojača nadzor nad tim bićem, vrlo bliskim prirodi, čiji je Sotona »knez i bog»⁴³. Žan Delimo korene ovakvog stava nalazi u činjenici da je hrišćanski srednji vek dodao nove optužbe i uvećao već postojeće, sadržane u okviru ženomrzaštva nasleđene tradicije. Osim toga, kultura se tada velikim delom našla u rukama klera, koji je veličao devičanstvo i obarao se na iskušenja zavodjenja. Upravo taj strah od žene diktirao je manastirskoj književnosti one povremene anateme, bacane na varljive draži najmilijeg Sotoninog saučesnika⁴⁴.

Prema mišljenju Hansa Georga Beka, izgleda da je prosta istina bila da su se oni plašili žene — bio je to strah pred neobjašnjivim drugačijim i svakako drugačijim koje nije moguće kontrolisati, strah od moćne izvornosti, od apsolutne nadmoći nad muškarcem. „Žena ostaje neko ko uliva strah. [...] Autor jedne pseudo-hrizostomske propovedi inicijativu za pragrehom više ne pomera na stranu zmije, kako to čini Biblija, nego je svaljuje samo i isključivo na Evu. Već pre pragreha ona je Adama neprestano ostavljala samog i skitala po raj u potrazi za prilikom da počini blud. Da je ostala uz Adama uopšte ne bi ni srela zmiju; jer »odvojena od muškarca žena postaje bestidna, čak i ako bi se našla u društvu anđela»⁴⁵.

Ostaje činjenica da strah od žene nije izum hrišćanskih asketa, ali ga je hrišćanstvo vrlo rano uklopilo u sebe i zatim mahalo tim strašilom sve do na prag dvadesetog veka⁴⁶.

⁴² I. Levin, *op. cit.*, s. 87. Citat je iz Zbornika monaško-isihastičkog tipa iz sredine petnaestog veka (Hilandar, broj 278). Opis rukopisa: D. Bogdanović, *Katalog ćirilskih rukopisa manastira Hilandara*, Beograd 1978, str. 124.

⁴³ Ž. Delimo, *op. cit.*, str. 477.

⁴⁴ *Ibidem*, str. 434.

⁴⁵ H.G. Bek, *op. cit.*, str. 49.

⁴⁶ Ž. Delimo, *op. cit.*, str. 428.

Woman as the devil's temptation *The Life of Bishop Maxim Branković* as an example

Summary

Highly negative representation of women in medieval works are common and pervasive. Powerful misogynist literary tradition can be seen in many examples. Some stories present woman as an ordinary seductress. It is a well known fact that sexual desire was interpreted as a result of devilish intervention, of satanic eros — that is why the devil may appear in female guise, as in *Vita of Maximos Kausokalybites* (the hutburner), in which Maximos sees a woman sitting in front of his hut. Realizing, however, that she is the devil, he causes her to disappear by making the sign of the cross three times. Similar example of a woman as an temptress can be seen in *The Life of Bishop Maxim Branković* (short hagiography), written in XVI century. His sanctity helped him to overcome the seductress. The scene of seduction ended when he compared her to a snake and chased her away.

The very unfavourable attitude of Christianity towards women can be explained by the fear of female potential and determination to keep women under control, which is typical of medieval societies.

Keywords: Middle Ages, representation of women, devil's temptation, saints' lives, *The Life of Bishop Maxim Branković*.